

خویندنه وه

سامانیکی نیشتمانیی گه ورهیه

- د. د. محمد قهره نی -

پیشه کی

له وانیه ئەم ناویشانهی سەرەوه لای هەندیک له خوینەرانی پرسیارگەلینکی نااسایی بەخۆوه هەلبگریت، چونکه ئەوهی باوه خویندنه وه کردەوهیه کی خۆتاماده کـردن و خۆ پرزانیاریکـردنه بۆ کاریکی دیکه ی بەسوود، یانیش بۆ بەدەستخستنی بەرهمه میکی سامان ناسا.

تا ماوهیه کی نزیک، ئەم بۆچونه تهقلیدییه کرۆکی ریبازه رۆشنیرییه کان بوو، تا رادهیه کی زۆریش لای شوینکه وتوانی لۆژیکی دارشتنخوازیی کاریکی پهسەند بوو. به پیتی گۆرانکارییه کانیه هاوچەرخ کردەوهی خویندنه وهش چوو ته نیتو هاوکیشه ئابوورییه کان و به سه رمایه یه کی به هادار دادەنریت و وه کو چه مکیکی به ره مهینه ر له نیتو لیکۆلینه وه زانستییه کانیشدا جینگه ی خۆی گرتوه. ئەمهش وای کردوه که سامانی خویندنه وه له پهیدا بوونییه وه تا ده گاته به ره مه مهینان به چه ند قۆناغیکی گرنگدا تیپه پریت، له وانه:

۱- قۆناغی مندالیی: له ته مه نی نیتوان (۳-۵) سالیدا خه یالی مندال گه شه ده کات، ئەم گه شه کردنهش پیویستی به که ره سه ته و ئاراسته کردن هه یه، که ئەرکی دایک و باوکانه، که چه رۆکی هه لپژاردیه یان بۆ بگێرته وه. ده ستنیشانکردنی جوړی چه رۆک و چۆنیه تی گێرانه وه ی شاره زاییه کی ته وای ده ویت، که ده کریت له رپگه ی شاره زاو پسپۆرانی ده رووناسیییه وه، چه راسته و خۆ یان له رپگه ی ئینته رنیتته وه، خۆ یان بۆ ئەم ئەرکه ئاماده بکه ن. ته نانه ت دایک و باوکانی نه خوینده واریش ده توانن به رپگه ی چه رۆکه فۆلکلۆرییه کانه وه ئەم ئەرکه جیبه جی بکه ن، که جارن وه کو نه ریتیکی کۆمه لایه تی - خیزانیی دایکان و باوکان ئەم ئەرکه یان به جوانی به کارده هیئا. ئەوه ی ئیسته تیبینی ده کریت که گه لیک له دایکان و باوکان ئەم لایه نه یان فه رامۆش کردوه و منداله کانیا ن له هه ردوو شیوازی تهقلیدی و نوێکاری بیبه ش ده کهن.

۲- قۆناغی قوتابخانه: له م قۆناغه دا دوو شیوازی فیترکردن هه ن، که شیوازی تهقلیدی و شیوازی نوییه، که هه ر یه کینکیان بنه ما زانستییه کان و جوړی وانه وتنه وه ی تایبه تی خۆی هه یه، به م شیوه یه ی خواره وه:

أ- به پیتی شیوازی تهقلیدی مندال فیتری ئەو زانیارییه نه ده بیت که له نیتو کتیپی پرۆگرامه کانیه خویندندا هه ن، هه ندیک جاریش، هه ر له سنووری بابه ته که دا مامۆستا نمونه ی زیاتری بۆ ده هیئتیه وه بۆ ئەوه ی بابه ته که زیاتر روون بکریتته وه. له م حاله ته شدا مندال پیویستی به خویندنه وه ی کتیپی ده ره وه ی

پروگرامه‌کانی قوتابخانه نابیت، به‌لکو هه‌ولده‌دات بابه‌ته‌که به‌شیوه‌ی مه‌لزه‌مه کورت بکریته‌وه، بۆیه خویندنه‌وه ده‌بیته ئه‌رکیکی رۆژانه‌ی ئه‌وو به‌ره‌به‌ره لیبی بیزار ده‌بیته و ئه‌و زانیاریانه‌ی که وه‌ریشی ده‌گریته، ته‌نیا بۆ ئه‌وه‌یه که بتوانیته له تاقیکردنه‌وه‌کاندا وه‌لام بداته‌وه و ده‌ربجیته.

ب - له سیستمی نوێی په‌روه‌رده‌دا کتیبی پروگرامه‌کانی خویندن جه‌خت له‌سه‌ر شاره‌زایی ده‌کاته‌وه، ئه‌و شاره‌زاییه ده‌بیته به‌کرده‌وه بیته، که به‌شیک وانه‌وتنه‌وه‌ی هه‌ر بابه‌تیک پشت به‌چالاکی پراکتیکی ده‌به‌ستیت، چالاکییه کرده‌وه‌کانیش سی لایه‌نی گرنه‌گ له‌خۆ ده‌گرته‌وه، که (دانانی پرۆژه، چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کان، یانه زانستییه‌کان به‌هه‌موو جو‌ره‌کانیانه‌وه، ئاماده‌کردنی گوتاری هونه‌ری) یه‌ن. هه‌ر یه‌کیکیان پێویستی به‌سه‌رچاوه‌ی هه‌مه‌جو‌ر هه‌یه، که قوتابی به‌ ئاره‌زووی خۆی هه‌لیان ده‌بێت، ئه‌م حاله‌ته‌ش وا ده‌کات که خویندنه‌وه‌ی کتیب بیته پێویستییه‌کی رۆژانه‌و لای قوتابی شیرینتر بیت و نه‌توانیته ده‌ستبه‌رداری بیته، به‌لکو ده‌بیته نه‌ریتیکی هه‌میشه‌یی و به‌شیک له‌که‌سایه‌تییه‌که‌یشی. له‌دوای ته‌واوکردنی قوتابخانه‌و ده‌رچوونی له‌کۆلیژی هه‌ر له‌سه‌ر ئه‌م رهنه‌تاره به‌رده‌وام ده‌بیته، به‌پێچه‌وانه‌ی سیستمی ته‌قلیدی که قوتابی رقی له‌خویندنه‌وه ده‌بیته‌وه. ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر له‌قوناغی یه‌که‌می بنه‌ره‌تیشدا مه‌یلی سو‌راغی شتی نوێی لا هه‌بوویته ئه‌وه له‌قوناغه‌کانی دواتر دا به‌ته‌واوه‌تی لیبی دوورده‌که‌وتنه‌وه.

۳- قوناغی وه‌به‌ره‌ینانی خویندنه‌وه، له‌م قوناغه‌دا زانیارییه مه‌عریفییه‌کان به‌ریگه‌ی خویندنه‌وه‌وه ده‌ده‌ستدین. به‌گه‌ر خستنیان ده‌سه‌کوتی مادی و مه‌عنه‌وییان هه‌یه، چونکه له‌جیهانی ئه‌مه‌رۆدا زانیارییه مه‌عریفییه‌کانیش وه‌کو هه‌ر کالایه‌کی دیکه‌ی ئابووری به‌هاو کاریگه‌ری خۆیان هه‌یه، به‌تایبه‌تی بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی قوناغه‌کانی خویندن ته‌واو ده‌کهن و ده‌که‌ونه نیو بازاری کار، یانیش له‌ده‌زگه‌کانی ئه‌کادیمیادا داده‌مه‌زرین و خه‌ریکی کاری تۆزینه‌وه‌ن. له‌هه‌ردوو حاله‌تیشدا خاوه‌نه‌که‌ی پێویستی به‌خویندنه‌وه‌ی به‌رده‌وام هه‌یه و وه‌کو نه‌ریتیکی خودیی ده‌بیته به‌شیک له‌که‌سایه‌تییه‌که‌ی. لێ‌ده‌دا پرۆسه‌ی خویندنه‌وه ده‌رگه‌یه‌کی کراوه‌یه بۆ چالاکی دا‌هینان. دا‌هینانیش زانیارییه مه‌عریفییه‌کان به‌ره‌م دینیت و ئیشوکاری خاوه‌نه‌که‌ی به‌ره‌و پێشه‌وه ده‌بات. به‌م پێیه خویندنه‌وه به‌سامانیکی سروشتی داده‌نریت و له‌نیو پێوه‌ره ئابوورییه‌کانیشدا پێگه‌ی خۆی هه‌یه و وه‌کو یه‌که‌یه‌ک ئه‌ژمارده‌کریته.

له‌به‌ر گرنه‌گی کرده‌وه‌ی خویندنه‌وه، پێویسته بایه‌خ به‌که‌ره‌سته‌کانی ئاماده‌کردن و بلا‌وکردنه‌وه‌یشی بدریت، که کتیب (چ چاپ‌کراو و چ ئه‌لکترۆنی) ئامرازی هه‌ره‌سه‌ره‌کی و پێشه‌وه‌ی ناواخنی خویندنه‌وه‌یه. بۆیه پێویسته وه‌کو پێشه‌سازییه‌کی نیشتمانی سه‌یری کتیب بکریته و هه‌موو که‌ره‌سته‌کانیشی خۆمالی بن، له‌کارگه‌ی کاغه‌زه‌وه تا ده‌گاته پێداویستییه‌کانی دیکه‌ی چاپ‌کردن. به‌م شیوه‌یه نرخیه‌که‌یشی هه‌رزانتر ده‌بیته و له‌پرووی نه‌خشه‌سازی و ده‌ره‌ینانی هونه‌ریشه‌وه جوان و سه‌رنج‌راکێشته‌ر ده‌بیته و به‌ئاسانی ده‌گاته ده‌ستی خویننه‌ران.

به‌پێی پێشکه‌وتنی هونه‌ره‌کانی بازرگانی و پرۆسه‌ی فرۆشتنی کتیب، به‌ره‌و به‌کتیب‌خانه‌کانیش ده‌دریت. ته‌نانه‌ت ئه‌و کتیب‌خانه‌ی راسته‌خۆ به‌هۆی ئینتهرنیته‌شیه‌وه مامه‌له‌ له‌گه‌ل ده‌زگه‌کانی چاپ و بلا‌وکردنه‌وه‌ی کتیبدا ده‌کهن زیاتر سوودمه‌ندن.

جگه له م پرۆسهی سهروهه، كه له پرووی زانستییه وه پیره و کراو سهرکه وتوو، دایکان و باوکان ههروهه مامۆستایانیش دهتوان به پیتی گۆرانکارییه کانی سهرده مه وه چهن دین ریگه پالپشت و یارمه تیده ری دیکه زانستیش به کاربێنن.

به پیره و کردنی ئەم شیوازه له پهروه ده دا، ریگه خوۆش ده بیئت كه تا کاکانی کۆمه ل بیر له وه ده سه ته پینانی چهن دین سامانی دیکه سوو دمه ند بکه نه وه به ئاسانی له گه ل ریگه کۆنه کانی وه ده سه ته پینانی سامان به راورد بکه ن. یه کێک له وه به راورد کاریبانه وه کو نمونه ده خه ینه به ردیدی خویننه ری به ریژه وه بۆ ئه وه ی بتوانی ت جیاوازی له نیوان سامانی دلاوه ری سه رده می خێله کی و سامانی خویندنه وه ی هاوچه رخدا بکات:

له نیوان سامانی دلاوه ری و سامانی خویندنه وه دا

خویننه ری ئاسایی، ئەگه هه رچه ند دلاوه ریش بیئت، بۆی ئاسان نییه بنه ما هاو به شه کانی نیوان دلاوه ری و خویندنه وه بدۆزیتته وه، چونکه دوو ده سه ته واژه ی جیاوازن. که مجاریش له پیکه پینانی باریکی کۆمه لایه تی هاوکۆک ده بن یان هاو ره گه ز ده بن له دیاری کردنی ره وتی که سایه تییه کی دیاری کراو. ئەگه ر ئه وه دوو ده سه ته واژه یه ش له هه ر بواری کدا له یه ک نزیك بوونه وه، ئەوا کارلیکیان له بواری پهروه رده وه فیتر کردنی زمانه کان ده بیئت. یان هه ندیک جار ده خوازن رۆله کان له سه ر ئه وه ره وشته لی پرا به یتن که باوکان پینان باشه.

ئەم جوړه گریمانانەش له خالێکی گه وه ره ریدا ده گه نه وه یه کتری، زۆربه ی ئه وان ه ی که مه زن کردنی ده رباری به ها کۆمه لایه تییه کان به لایانه وه گرنکه، یان خو یان ماندوو ده که ن له راست کردنه وه ی هه موو ئه و شتانه ی که له گه ل وه رگرتنی چیژی گشتی ناگوخی و، له میانه یاندا بۆ ده ره ئه نجامی کی هزریی ری ده که ن، که ئەسه مه که سانی دیکه باوه ریان پی بیئت، به لām له بهر بی تواناییان له ده سه ته به ر کردنی له جیاتنی و نه کاریبیا ن له ره تکردنه وه ی ئه وه ی که بیرساییه، بۆیه ملکه چی دیفاکتۆ ده بن و، ئه وه گوته یه ش به راستییه کی ره ها ده زانن که: (ئه وه ی که دلاوه ری و خویندنه وه به یه ک کۆک ده کات لی پرا هی تانی تاکه - له هه ر کام ئاستی ته مه نی یان رۆشنیری بیئت - له بویری ویژیه ی و ده ربیرین له بیروبو چوونه کانی به نیانی و به شیوازی ک که هه ستی که سانی دیکه بریندار ناکات)، هه رچه نده له م بیروبو چوونه شدا هه ندیک له راستییه کان هه ن، به لām ئه وه ی که له بیرساییه دروست دوور ده خریتته وه ئه وه یه که بی په روا یی ویژیه ی شتیکی ریژه ییه و چالاکییه زه به نده ییه کانی به گویره ی باری ده ستنیشان کراو و پایه ی دیاری کراو جیاوازیان ده بیئت و، رای په سن دیش بۆ ئه وه وتاره ی که گۆتیاره که ی پوختکاره و بیسه ره که ی به ره وان ی ده چیتته دل ی به بی شپرزیه ی یان جیاکاری له نیوان ده قاده قی وشه گۆکراوه کان و، ئه و اتایانه ی که لی ده ربیرن به مه به ست. لیره وه ویلییه کانی شیوازو په نهانی هونه ره کانی ره وان بیژی ده ست پی ده کات، له سه ر هه ردوو ئاستی هزری و زمانه وان ی وه کو یه ک.

بۇ ئەۋەدى گرىمانە لاۋەككىيەكان جى بەيلىن و، بېينەۋە سەر ناۋەرۆكى مەبەست لە سەلماندى و ابەستەيى نىۋان دلاۋەرى و خويىندەۋەدا، كە بە دوان لە يەكەيەكى ئەندامىيەتى تەۋاۋ كۆك دەبن، ۋەك بلىيى دوو سەرچاۋەى سامان بن.

سامانىش ۋەبەرھاتوۋى دەرتەنجامىكە بۇ ھەموو چالاككىيەكان و نامانجەكانى تاك، زىدەبارى كراۋە بەۋ بۇماۋەبىيەى كە لە باۋكانيان بۇ دەمىنىتەۋە، بەئەۋەيشى كە رۆلەكانيان سەربارى دەكەن.

لەسەر ئەم بنەمايە، دلاۋەرى لە كۆمەلگە خىلەككىيەكاندا سامانە، كە دەكارىت تاك يان كۆمەلە كەسىك پىشت بەدلاۋەرىيان بەستەن و ھىرش بەنە سەر تاكەكان يان خىلەكانى دىكە و دەست بەسەر دارايى زۆر و پاۋانى بەبەھا بگرن، ھەرۋەھا چىشيان بەدل بىت لە جوانى رەگەزى مېينە دەست بەسەر بگەن. چەندە زۆرىشە لە تاكەكان و لە نەتەۋەكان كە شانازى بەپەلامارە دلاۋەرىيەكانى باۋانى پىشۋورتى خويان دەكەن، ئەۋ كارو نەركانەش بەچاكتەرى بىياتنەرى پىكھاتەى كۆمەلايەتى شادومانيان دادەنېن، بەمەزەندەى ئەۋەى ئەگەر ھەر نەتەۋەيەك ھونەرى ھىرشبەردن نەزانىت مافى ژيانى نىيە.

ھەرچى خويىندەۋەشە، ھەرۋەھا ئەۋىش سامانە، بەلام گەۋرەيەۋ كارىگەرىشە لەھەمان كاتدا، خويىنەرى تىرۋاۋ دەۋلەمەندترىن كەسەۋ، لە شارستانىيەت شىكۆدارترىنيانە و لە بەرزترىن پاىەيدايە، لەۋ كەسانەى كە پىشتىۋانەيان لە خويىندەۋە كەمترە. بەم بىرسايەش، رىكخراۋە رۆشنىبىيەكان و دەزگا زانستىيەكان بايەخ بەبەھاي خويىندەۋە دەدەن و بەپىۋەرى راستەقىنەى دادەنېن بۇ ئاستى رۆشنىبىرى تاك و پىشكەۋتوۋىي كۆمەلگەى شارستانىي ۋەكو يەك.

خويىندەۋە جىاۋازى ھەيە لە سەرچاۋەكانى دىكەى سامان، بەئەۋەى كە دەرگاكان دەكاتەۋە بۇ خاۋنەكەى بۇ ئەۋەى ھەلىكى كار ھەلبىزىرت كە گونجاۋىت لەگەل پىسپورىيەكەى و، تىيدا شارەزايىەكانى ھونەرى ۋەبەر بەيىت بۇ زامىنكردى مافە ۋەدەستھاتوۋەكانى مادى و مەعنەۋى. بى خويىندەۋە رىنىشانەرىيەتى بۇ چۆنىەتى خەرچكردى دارايىەكانى بەشىۋەيەكى راست و، لىھاتوۋىيە پىشەبىيەكانى بەچاكتەرىن خۋازە پىش بخت.

لەم بارەيەۋە شاعىرى ئىنگلىزى لە پوختىيەكەيدا دەلىت (لەۋانەيە سامانىكى زەبەلاحت ھەبىت گەنجىنەكانى پى پر بگەيتەۋە، بەلام ھەرگىز لە من دەۋلەمەندتر نايىت، چونكە داىكىك ھەبوۋ، لەۋە راھاتبوۋ كە بەردەۋام بۇم بچوئىتەۋە).

پىشكەۋتنى كۆمەلگەكان بەگۆيرەى تىكرايى خويىندەۋەى تاك دەپپورىت لە سالىكدا، ئەۋ كۆمەلگەيانەى كە ناۋەندىي خويىندەۋە تىاياندا كەمتر لە (۱۰) خولەكە بۇ تاكىك لە سالىكدا، كۆمەلگەى دۋاكەۋتوۋ و ھەژارن، ئەگەربىتو لەژىر زەمىن و لەسەرزەمىنىشدا خودان سامانىكى زۆرىش بن. بەپىچەۋانەۋەش ئەۋ كۆمەلگەيانەى كە ناۋەندىي خويىندەۋە تىاياندا زىاترە لە دوۋەفتە بۇ تاكىك لە سالىكدا، ئەۋە ئەۋ كۆمەلگەيانە پىشكەۋتوۋن، ئەگەربىتو لەرپىژەدا خودان سامانىكى سروسشتىي

که میس بن له ریژدهدا. یه که میان ده بیته پاشکۆ و مشه خۆر له سه ر کۆمه لگه ی نیوده ولته تی و، شه وه ی دووه میان شانازییه که بو شارستانییه ته مرۆقایه تی.

شه نجامه کان

سوودو قازانجه کانی خویندنه وه ی دهره کی زۆرن و ده توانریت هه ندیکیان له نیو شه چهند بازنه ی خواره وه دا کۆ بکرینه وه:

۱- کرده وه ی خویندنه وه شه زمونی ئاده میزاد ده وله مه ند ده کات. شه زمونی ده وله مه ندیش هۆکاریکی به هیهزه بو که سایه تی سه رکه وتوو، بۆیه ده بیته ئامرازیکی پیویست بو بیناکردنی لایه نی پیشه یی و گه شه کردنی تواناکانی خاوه نه که ی به جۆریک که ده توانیت له پروی ئابورییه وه بره و به داها ته کانی بدات و له پروی کۆمه لایه تیشه وه ناستی رۆشنبرییه که ی بزانیته.

۲- خویندنه وه باشرین ریگه یه بو پرکردنه وه ی کاتی زیاده گوزه رانی وه خت به سه ربردن، شه وه یس ده بیته هۆی شه وه که مرۆق له شوینه بی که لکه کانی وه کو چایخانه و مه یخانه و... دووربکه ویتته وه له وه کاره زهره دارانه یس رزگاری بیته که له شوینه دا شه نجام ده درین، چونکه زۆر جار له پروی ژینگه ییشه وه پیس و نااساین.

۳- شه وه که سه ی ئاره زوومه ندی خویندنه وه بیته، زانیاری هه مه جۆر وه رده گریت، که هه ندیک له وان پیوه ندی به پسپۆری و پیشه ی شه وه هیه. له م پرووه شاره زایی خۆی زیاده کات و له کاره فه رمییه کانی شیدا سه رکه وتوتر ده بیته.

۴- له ریگه ی خویندنه وه وه توانا ژیرییه کانی خویننه فره وانتره به هیه تره دهن، بۆیه له پروی ره وشت و ئاکاریشه وه که سیکی ئارام و له سه رخۆ ده بیته و به شیوه یه کی جوان ملکه چی جیه جیکردنی یاساکان ده بیته و پیگیری به به ها مه ده نییه کانی کۆمه له که یسه ده کات.

۵- خویندنه وه گیانیکی لیبوردیه به خاوه نه که ی ده به خشیته، پتر بو لایه نی ریژگرتنی به رانه ر و ئاشته وایی ده روات، تا راده یه کی زۆریش خۆی له توندوتیژی دوورده خاته وه، چ له نیو مالدا بیته یان له شوینی کارکردن یانیش له شوینه گشتیه کاندا.

۶- زۆر خویندنه وه ئاسۆ مه عریفیه کانی خاوه نه که ی فره وان ده کات، بۆیه له قسه کردنیشیدا هه ز له کورته ری و رامانی ئامانجدار ده کات، شه مه ش وا ده کات که پیوه ندیه کانی سنوورداربن و خۆی هه لئه قۆرتیته نیو ئیشوکاری خه لکی دیکه. به م پییه له زۆر سه رتیسه و کیشه کانی لابه لا دوورده که ویتیه وه.

۷- راهاتن له سه ر نه ریتی خویندنه وه ی دهره کی، توانای به دواداچوون و هه لسه نگاندن و ریکه خسته نه وه ی بابه ت و کاره کان لای مرۆق به هیه ز ده کات، به لکو شه کرده وه یه ده بیته ره وشتیکی هه میشه یی و به شیک له که سایه تییه که ی. بو نمونه، به ریپوه به ری راهاتوو له سه ر خویندنه وه ی دهره کی له کاره پیشه ییه کان و

بەرسىيارىيەتتىيە فەرمىيە كانىشدا بە ئاسانى نوسراوہ ئامادە كراوہ كانى لەبارەى ھەلسەنگاندنى ئىشوكارى دەزگەكەى خۇى دەخوئىتتەوہو بە وردى پىدادەچىتتەوہو راو سەرنجە كانىشى لەسەر خالە ھەستىارەكان تۆماردەكات، لەوانەيشە لە كاتىكى پىوانەييدا بۆ شوئىنى مەبەستى بگەرپىنئىتتەوہ. بەپىچەوانەيشەوہ ھەر بەرپىوہبەر يان بەرپرسىك كە لەسەر خوئىندنەوہى دەرەكى پانەھاتىت، كارىكى ستەمە بتوانىت نوسراوئىكى فەرمى درىژ بچوئىنئىتتەوہ، بەتايىبەتى ئەو راپۆرتانەى لەبارەى ھەلسەنگاندنى كارو ئەركى يەكەكانى فەرمانگەكەوہ ئامادە كرابن، يان ھەندىك درىژتر بن. بۆ نمونە راپۆرتىك لەبارەى رەشنوسى پلانى ستراتىژىيەوہ بىت، يان ھىشتا درىژترو گرنگتر بىت، كە پىوہندى بە گۆرانكارىيەكانى سىستىمى فەرمانگەكەوہ ھەبىت. لەئەنجامدا، دەتوانىن بلىين، كە بەنەبوونى تواناى خوئىندنەوہى وردو پىداچوونەوہى قول لای ھەر بەرپىوہبەرىك لەوانەيە چارەنوسى فەرمانگەكەى بەرەو ئاقارىكى ناديار ببات.

ئامانجى سەرەكىمان لەم پروسەيە ئەوہيە كە ئارەزووى خوئىندنەوہ لای تاكەكانى كۆمەل شىرىن و بەھىز بگەين.